

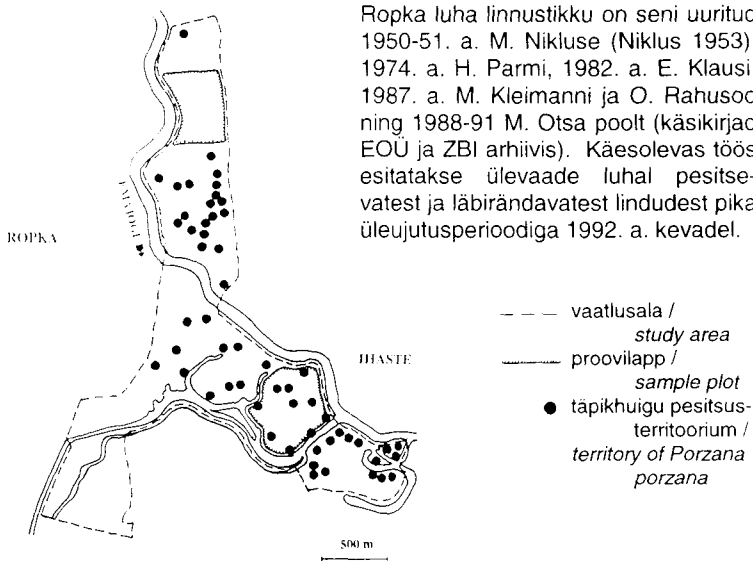
ROPKA-IHASTE LUHA LINNUSTIKUST 1992. AASTAL

Leho Luigujõe, Andres Kuresoo, Arne Ader & Margus Ots
EOÜ, postkast 227, Tartu EE2400

Ropka-Ihaste luht asub Suure Emajõe keskjooksul Ülenurme valla ja Tartu linna piiril. Luha põhjaosa asub Emajõe vasakkaldal ning piirneb Emajõe ja Ihaste teega, lõunaosa asub Emajõe paremkaldal, ulatudes Aardla poldri Porijõe tammini (joonis 1). Ala suurus on ca 350 ha, millest luhaniidud ja luhasooniidud moodustavad ca 200 ha. Alale on iseloomulik rohke jõesootide ja järvikute võrk. Uute biotoopidena on lisandunud lodud, lehtmetsad ja võsastikud.

Jääminekust kuni mai keskpaigani kestval tulvavete perioodil kujuneb Ropka luht toitumisalaks paljudele läbirändavatele linnuliikidele, eelkõige hanelistele ja kurvitsalistele. Mida suurem on üleujutatav ala ja mida kauem üleujutus kestab, seda rohkem ja pikemat aega peatub siin rändlinde. Et luhale on moodustamisel Ropka-Ihaste maastikukaitseala, siis on oluline teada, missugustele linnuliikidele ja mis ajal pakub antud ala rohkem toitumisvõimalusi.

Ropka luha linnustikku on seni uuritud 1950-51. a. M. Nikluse (Niklus 1953), 1974. a. H. Parmi, 1982. a. E. Klausi, 1987. a. M. Kleimanni ja O. Rahusoo ning 1988-91 M. Otsa poolt (käsikirjad EOÜ ja ZBI arhiivis). Käesolevas töös esitatakse ülevaade luhal pesitsevatest ja läbirändavatest lindudest pika üleujutusperioodiga 1992. a. kevadel.

Joonis 1. Ropka-Ihaste luha skeem.

Figure 1. Map of Ropka-Ihaste floodplain meadow.

Metoodika

Läbirändajate marsruutloendused Porijõe kanali tammil (peaaegu 3 km) leidsid aset ülepäeviti 11. märtsist 24. maini, mil loendati tammist kummalegi poole jääval märgalal peatuvaid linde. Kajaklasi (peale väikekajaka), kelle kõrge arvukus vaatlusalal tegi nende loendamise väga raskeks, registreeriti vaid üksikutel käikudel. Lindude otsimiseks kasutati abivahendina binoklit (Kowa, 10x50), vaatlustoru (Kowa, 20-60x) tarvitati vaid lindude määramiseks.

Ala kasutamise intensiivsust iseloomustab kõige täpsemini "lindpäevade" arv. Selle leidmiseks liideti lindude arvukused eri vaatluspäevadel liikide kaupa ja korrutati tulemused kahega (oletati, et päevadel, mil ei vaadeldud, oli luht lindudega täidetud samaselt vaatluspäevadega). Kaudsemalt iseloomustab sama asja ka peatuvate lindude maksimaalne arvukus, mida oli võimalik mõne liigi puhul võrrelda andmetega 4 laevareisilt Tartust Pede jõe suudmeni aastatel 1989-1992. Kuigi laevareisid toimusid rändlindude maksimaalse arvukuse ajal, tuleb arvandmete võrdlemisel siiski silmas pidada, et kiire liikumise ja halva nähtavuse tõttu (pajuvõsa-kallastel) jääb laevalt märkamata palju linde, teisalt on aga laevamarsruut ligikaudu 10 korda pikem kui jalgsimarsruut Ropka tammil.

Haudelinnustikku uuriti 5. maist 21. juunini 1992. Uurimisvõtetena kasutati koloniaalsete liikide loendusi, kaardistamist kahel proovilapil (joon. 1), öiseid loendusi kogu alal ja juhuvaatlusi. Proovilappidel loendati kuuel korral (neli loendust varahommikul, kaks öösel). Eraldi külastati rohunepi võimalikke mängupaiku.

Tulemused ja arutelu

Luha kasutamine lindude poolt kevadründel

Andmed luha kasutamise intensiivsuse kohta erinevate linnuliikide poolt on esitatud tabelis 1. Nende põhjal on Ropka luht oluliseks rändepeatuspaigaks järgmistele liikidele: **sinikael-part** (ca 11000 lindpäeva), **lauk** (5000), **viupart** (4000), **tuttvart** (3000), **rabahani** (1000), **punapea-vart** (1000), **soopart** (1000), **luitsnokk-part** (1000), **kiivitaja** (600), **tutkas** (500), **piilpart** (400), **mudatilder** (300) ja **tuttpütt** (200).

Huvipakkuv on Ropka luha marsruutloenduste ja Emajõe laevaloenduste tulemuste võrdlus. Jättes arvestamata loenduste metoodilistest erinevustest tulenevad hälbed, võib siiski väita, et Ropka luht on üheks paremaks toimumisalaks **laukudele**, **tutkastele**, **sinikael-partidele**, **punapea-vartidele**, **luitsnokk-** ja **viupartidele** kogu Emajõe ülemjooksul Võrtsjärvest Haaslavani.

Ülevaade haudelinnustikust

1992. a. registreeriti vaatlusalal kokku 101 pesitsevat linnuliiki 11 seltsist. Andmed luhaga seotud haudelindude kohta on esitatud tabelis 2.

Tabel 1. Lindude kevadrände-aegne arvukus Ropka-lhaste lual.**Table 1.** Numbers of staging birds on spring migration in the study area.

Liik Species	/	LP ¹	Max ²	LL ³			
1. PODCRI		233	20		32. BUTBUT	4	1
2. PODGRI		17	3		33. AQUOM	3	3
3. PODAUR		13	4		34. PERPER	7	3
4. PODNIG		5	2		35. PORPOR	1	1
5. BOTSTE		11	2		36. FULATR	5102	441 17
6. ARDCIN		49	7		37. HAEOST	2	2
7. CICCIC		13	3		38. VANVAN	611	84
8. CYGOLO		42	12		39. PHIPUG	468	180
9. CYGCYG		25	10		40. GALGAL	19	5
10. ANSFAB		1416	360		41. LIMLIM	3	1
11. ANSALB		5	5		42. NUMARQ	28	13
12. ANSANS		11	4		43. TRIERY	2	2
13. TADTAD		1	1		44. TRITOT	36	29
14. ANAPEN		3711	520	319	45. TRIOCH	2	1
15. ANASTR		44	6		46. TRIGLA	309	178
16. ANACRE		449	64	264	47. ACTHYP	57	13
17. ANAPLA		11287	895	363	48. LARMIN	209	130
18. ANAACU		1274	188	143	49. LARRID	?	3000
19. ANAQUE		411	64	88	50. LARCAN	?	62
20. ANACLY		1053	202	66	51. LARARG	?	100
21. AYTFER		1333	126	776	52. STEHIR	?	27
22. AYTFUL		3336	234		53. CHLNIG	?	75
23. AYTMAR		1	1		54. CHLLEU	?	2
24. BUCCLA		19	9				
25. MERALB		39	12				
26. MERMER		12	7				
27. HALALB		1	1				
28. CIRAER		54	7				
29. CIRCYA		1	1				
30. ACCGEN		2	1				
31. ACCNIS		4	1				

¹ LP - lindpäevi / no. of bird-days² Max - suurim loendustulemus / maximum no. counted³ LL - suurim arvukus kogu Emajõe ülemjooksu laevaloendustel / maximum no. at boat counts in the whole upper course of Emajõgi River

Haruldastest ja ohustatud linnuliikidest pesitsevad Ropka lual **rohu-nepp, valgetiib-viires, mustkael-pütt, rääkspart, kukkurti hane ja roo-ritsiklind**. Hajusalt pesitsevat liiki on alal erakordselt arvukad **täpikhuik** (joonis 1), **tuttvart** ja **lauk**. Koloniaalsetest liikidest on arvukalt esindatud **naeru-, hõbe- ja väikekajakas, mustviires** ja **jõgitliir**.

Tabel 2. Ropka-lhaste luha haudelinnustik 1992.aastal.**Table 2.** Breeding birds in Ropka-lhaste floodplain meadow in 1992.

Liik Species	Paare ¹ / No. of pairs ¹				
1. PODCRI	15	18. CRECRE	2	38. ANTPRA	?
2. PODGRI	3	19. FULATR	30-40	39. MOTFLA	?
3. PODNIG	(1)	20. GALCHL	2	40. RIPRIP	70-100
4. BOTSTE	3	21. VANVAN	5	41. LUSLUS	20-25
5. CICCIC	2	22. GALGAL	25-30	42. SAXRUB	15-20
6. ANASTR	3-5	23. GALMED	5-10	43. LOCNAE	3-5
7. ANACRE	3-5	24. LIMLIM	2-3	44. LOCFLU	1-2
8. ANAPLA	30-40	25. NUMARQ	1	45. LOCLUS	1
9. ANAACU	1-2	26. TRITOT	2-3	46. ACRSCH	40-50
10. ANAQUE	10-15	27. TRIOCH	(1)	47. ACRDUM	3-5
11. ANACLY	10-15	28. ACTHYP	3-5	48. ACRPAL	?
12. ANAPEN	2-3	29. LARMIN	45-50	49. ACRSCI	?
13. AYTFER	5	30. LARRID	11000	50. ACRARU	3-5
14. AYTFUL	60-75	31. LARCAN	3-5	51. REMPEN	7-10
15. CIRAEER	3-4	32. LARARG	50-55	52. CARERY	?
16. PERPER	3-4	33. STEHIR	50-55	53. EMBSCH	?
17. PORPOR	70-80	34. CHLNIG	200	() - pesitsusperioodil nah- tud paari / a pair observed in the breeding season	
		35. CHLLEU	(1)		
		36. ALCATT	1		
		37. ALAARV	?		

Haudelinnustiku elupaigaline levik

A. Esmased elupaigad

- *Luhaniidud* levivad jõelammi kaldatsoonis ja jõesootide settevallide piirkonnas, kus üleujutused ei ole nii kestvad, et põhjustaksid soostumist. Karaktersetest haudelindudest asustavad seda ala **rohunepp**, **kiivitaja** ja **lambahänilane**. Viimane on arvukam põõsastunud niidul, eriti ala põhjaosas, kus kraavide kaldad on palistatud pajustikega. Niitmise lõpetamisega seoses on suuresti langenud kiivitaja arvukus (1974. a. 20; 1992. a. 5 paari), samuti on kunagisest arvukast pesitsejast **rukkiräägust** (Niklus 1953) saanud haruldane pesitseja (1992. a. 2 paari). Arvukus on langenud ka **mustsaba-viglel** (1974. a. 12; 1992. a. kuni 3 paari) ja **suurkoovitajal** (1974. a. 5; 1992. a. 1 paar). Karaktersetest värvulistest esineb praegugi veel arvukalt lambahänilast ja **sookiuru**.
- *Luhasooniidud* levivad jõelammi madalamatel (jõe sängist kaugemale jäävatel) osadel, kus üleujutus kestab kauem, ning on alaliselt liigniisked. Alale tüüpilistest haudelindudest esinevad siin **täpikhuik** ja **tikutaja**. Luhasooniidu mätastunud osades on arvukad pesitsejad mitmed partlased (**sinikael-part**, **rägapart**, **tuttvart**).

Seoses veerežiimi muutmisega on luhasooniitide osakaal suurenenud ja sellest tulenevalt toimunud ka suured muutused selle elupaiga haudelindude arvukuses. Hüppeliselt on Ropka luhal kasvanud täpikhuigu arvukus (1974. a. 5; 1987. a. 2 ja 1992. a. kuni 80 paari!). Nähtavasti on ka tikutaja arvukus viimase viie aasta jooksul tõusnud samal põhjusel mitu korda. Veel 1974. a. leitud soo-loorkulli koloonia (3 paari) oli harukordne leid kogu Eestis. Pideva häirimise ja elupaiga kiire muutumise tõttu seda liiki 1980. aastatel luhal pesitsemas enam ei leitud.

- *Jõesoodid ja järvikud* on liigirohke taimestikuga elupaigad, mis pakuvad häid pesitsusvõimalusi paljudele veelindudele. Karakterliikidest esinevad **mustviires** ja **tuttvart**. Seoses järvikute ja jõesootide eutrofeerumise ja kinnikasvamisega on mustviire arvukus plahvatuslikult tõusnud (1974. a. 35 paarilt 1992. a. 200 paarini). Samasuguseid muutusi võib märgata ka **sinikael-pardi** (1974. a. 5; 1992. a. kuni 40 paari), **tuttvardi** (1974. a. puudus; 1982. a. 40 ja 1992. a. kuni 75 paari) ja **väikekajaka** arvukuses (1974. a. puudus; 1982. a. 10; 1987. a. 20; 1988. a. 30 ning 1992. a. kuni 50 paari).
- *Roostikud* paiknevad kogu alal väikeste lappidena, eriti jõesootide ümbruses. Tüüpilistest haudelindudest pesitsevad **hüüp** ja **roo-loorkull**.

B. Teisesed elupaigad

- *Lodud* on kujunenud inimtegevuse tagajärjel, veerežiimi muutmise tõttu, ja paiknevad ehitatava veepuhastusjaama vahetus läheduses. Tüüpilisteks liikideks on **naerukajakas**, **lauk** ja **tait**. Naerukajakas asus luhale pesitsema just seoses lodude tekkimisega 1970. aastate lõpul, arvukus tõusis 1982. a. 900 paarile, 1988. a. 5000 ning 1992. a. 11000 paarile. Pidevalt on tõusnud ka laugu arvukus (1974. a. 7; 1982. a. 10; 1987. a. 20 ja 1992. a. kuni 40 paari).
- *Kaldavalle* leidub Emajõe ja Konsu kanali kallastel, need tekkisid jõgede süvendamise tagajärjel. Tüüpilised pesitsejad on kõik pardi-liigid ja **vihitaja**. Viimastel aastatel on siin plahvatuslikult kasvanud **hõbekajaka** arvukus - 1992. a. pesitses juba kuni 55 paari. Uute haudelindudena on lisandunud **kaldapääsuke** ja **jäälind**.
- *Noored kaasikud ja pajustik* on tekkinud seoses Aardla poldri rajamisega, kraavimisega ja niitmise lõpetamisega. Karakterliikidest pesitsevad **kukkurihane**, **ööbik**, **ritsiklinnud**. Aastakümneid tagasi olid siinsed võsastikud **luha-sinirinna** tuntuimaks haudealaks Eestis, keda ilmselt alal enam ei esine. Seevastu on asunud alale pesitsema kukkurihane, kelle asustustihedus on siin Eestis teadaolevaist suurim. Hoogsalt jätkub ka paljude teiste võsastikes elutsevate värvuliste pealetung (näiteks **kõrkja-roolind**, **karmiinleevike** ja **rootsiitsitaja**).

Kiriandus, Niklus, M. 1953: Ropka luha ja Aardla järve linnustikust. - LUS-i juubelikoguteos: 375-381. Tallinn

Birds of Ropka-Ihaste floodplain meadow in 1992

Ropka-Ihaste floodplain meadow is situated on the central course of Emajõgi River, on the boundary of Ülenurme parish and Tartu town. About 200 ha of its total area (350 ha) are covered by floodplain meadows and fens. In 1992 regular counts of migrating birds and breeders were carried out. The intensity of use of the area by migrating birds was measured as the number of "bird-days" (sum of daily numbers in the whole period) between 11 March and 24 May. The observed maximum numbers were compared with the maximum numbers at boat counts in the whole upper course of Emajõgi River, 1989-1992 (4 counts).

The area appeared to be an important staging site for the Mallard (about 11,000 bird-days), Coot (5,000), Wigeon (4,000), Tufted Duck (3,000), Bean Goose (1,000), Pochard (1,000), Pintail (1,000), Shoveler (1,000), Lapwing (600), Ruff (500), Common Teal (400), Wood Sandpiper (300) and Great Crested Grebe (200; see Table 1).

Altogether 101 breeding species were detected in 1992, 53 of these in floodplain habitats (Table 2). Out of rare and vulnerable species the Great Snipe, White-winged Black Tern, Black-necked Grebe, Gadwall, Penduline Tit and Savi's Warbler were found. The high numbers of Spotted Crake, Tufted Duck and Coot were also remarkable. Out of colonial species the Black-headed Gull, Herring Gull, Little Gull, Black Tern and Common Tern were numerous.

The stopped mowing has caused declines in the numbers of breeding Lapwings (20 pairs in 1974, 5 in 1992), Corn Crakes (numerous in the early 1950s, 2 pairs in 1992), Black-tailed Godwits (12 pairs in 1974, up to 3 in 1992) and Eurasian Curlews (5 pairs in 1974, 1 in 1992).

The Spotted Crake and Common Snipe are the typical species of floodplain fens. The numbers of Spotted Crake have increased sharply (5 pairs in 1974, 2 in 1987 and up to 80 in 1992!). The Tufted Duck and Black Tern are characteristic species of old riverbeds, the numbers of the latter have increased from 35 pairs in 1974 to 200 in 1992.

The Black-headed Gull started to breed in the late 1970s in the area, this was related to the formation of carrs (swamps). The numbers of Black-headed Gulls reached 900 pairs in 1982, 5,000 pairs in 1988 and 11,000 pairs in 1992. A similar increase has occurred in the Coot (7 pairs in 1974, 10 in 1982, 20 in 1987, and up to 40 in 1992).